

Самко А. М.

*старший науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0785-0510>*

ФУНКЦІОНАЛЬНІ РОЛІ АНДРАГОГА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ ТА НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ

У результаті глобалізації соціально-культурного середовища, прискорення науково-технічних і соціально-економічних змін зростають вимоги до освіти дорослих. Така освіта є процесом, що триває впродовж життя, та спрямована на всебічний розвиток особистості дорослої людини, її самоактуалізацію, саморозвиток і самостійність, забезпечення здатності людини адаптуватися до динамічних змін на ринку праці, брати свідому участь у житті суспільства. Саме освіта дорослих покликана забезпечити суспільство висококваліфікованими педагогічними кадрами, які реалізовуватимуть державну політику, спрямовану на розкриття інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної культури, науки та техніки. Ефективність освіти дорослих залежить від підготовки добре інформованих, кваліфікованих, відданих своїй справі педагогів для дорослих – андрагогів.

О. Баніт зазначає, що діяльність андрагога пов'язана з певними ролями й відповідними функціями, які він виконує на кожному етапі процесу навчання дорослих [1]. Дослідниця виокремлює такі основні групи функцій, виконуваних андрагогами згідно з їхніми ролями в соціумі: викладацька, просвітницька, компенсаторна (навчальний персонал, методисти, інструктори, тренери, науковці різного профілю, які здійснюють теоретичні розробки проблем розвитку освіти дорослих та ін.); адаптаційна, профілактична (соціальні працівники, волонтери, наставники, ментори, тьютори тощо); дорадча, консультаційна (коучі, ментори, тьютори, радники, консультанти, наставники, волонтери та ін.); керівна, контролююча, експертна, виховна (управлінці різного рівня, організатори освітнього процесу, працівники державних служб тощо).

Аналіз наукових джерел показує, що ролі андрагога можуть змінюватися залежно від виховних і навчальних завдань. Вибір однієї з професійних позицій (ролей) вимагає від андрагога відповідних професійних функцій і рис. Відома українська дослідниця Л. Лук'янова виокремлює такі провідні ролі педагога-андрагога, що є взаємопов'язаними, взаємодоповнюваними і взаємозалежними: вчитель, гід, фасилітатор, тренер.

Роль *учителя* базується на ключовому слові “знання” та означає, що організатор навчання-учіння поводить як експерт, його завдання полягає в передаванні знань, тобто він – медіатор знань. Основне завдання вчителя – створити позитивне освітнє середовище, яке підтримує формування учнів,

націлених на себе. Роль *gida* базується на ключовому слові “організація” та означає, що відбувається ознайомлення інших із новими можливостями розвитку і його перспективами. Завдання цієї ролі – орієнтувати учнів працювати не лише на досягнення кінцевого результату, а й на сам процес. Для цього педагоги дорослих шукають способи заохочення внутрішньої мотивації учнів. Ключове слово ролі *фасилітатора* – “ставлення”, отже, робота в групах здійснюється ефективно, організатор навчання дбайливо допомагає кожному знайти свої місце та роль у мережі відносин [2]. Ключове слово ролі *тренера* – “навички”. Означає, що той, хто навчає, може впливати на формування особистості учня, змушуючи та допомагаючи йому набувати навички, необхідні для самореалізації.

У сучасних умовах значно розширюється спектр ролей андрагога. Наприклад, він може виступати як *модератор* (організатор, провідник), розкриваючи нові можливості та перспективи навчання [3]. Завдання модератора полягає в мотивації і стимуляції учнів, орієнтації їх не тільки на досягнення мети, а й на отримання задоволення від процесу навчання.

У разі виконання андрагогом ролі *тьютора*, *тренера* чи *монітора* (від лат. “monitor” – той, хто попереджає, наглядач) характер трансльованого ним змісту передбачає його чітке передання за допомогою інструктування, алгоритмізації, програмованого засвоєння соціально нормованих дій і поведінки. Тут же встановлюється зворотний зв’язок, проводиться оцінка й корекція проміжного та кінцевого результату. За такою схемою дорослі навчаються іноземної мови, керуванню автомобілем, володінню технічними засобами, опановують різні види спорту.

Беручи на себе роль *ментора*, *радника*, *наставника* або *консультанта*, андрагог повинен мати чималий багаж знань і більший досвід у певній сфері життєдіяльності, ніж його дорослий підопічний. Компетентність у рамках цієї ролі передбачає, що педагог володіє методологією андрагогічного супроводу процесу самоосвіти дорослих [3]. Форма такого супроводу – цільове підвищення кваліфікації, випереджальне навчання основ науково-дослідницької роботи, допомога у створенні програм (проєктів) професійного, особистісного розвитку (саморозвитку) тощо.

Виступаючи в ролі *аніматора*, андрагог вносить наснагу, стаючи своєрідним індуктором, тобто пусковим механізмом втілення просвітницьких чи освітніх ідей і задумів. *Медіатор* стає посередником між дорослим та освітнім змістом, організовує зустріч із джерелом необхідної інформації.

Проблематизатор у процесі навчальної взаємодії забезпечує народження власних інформаційних запитів, формує “вчене незнання”, допомагає формулювати пізнавальні проблеми та питання. Виступаючи в ролі *інтерпретатора*, андрагог надає допомогу дорослим у тлумаченні питань, які в них виникли. Зазвичай це фахівець, визнаний у своїй сфері, котрий досяг методологічного рівня осмислення проблематики.

Андрагог-популяризатор – транслятор знань і досвіду, здатний перекласти освітню інформацію на більш просту, доступну широкій аудиторії мову, при цьому зберігши її первісний зміст. Завданням андрагога-координатора є

об'єднання, інтеграція освітніх зусиль і досвіду присутніх учасників пізнавально-комунікативних процесів, тим більше коли серед тих, хто навчається, багато людей із високим рівнем освіченості й компетентності.

Щоб виступати в ролі *експерта* андрагог повинен володіти компетентністю викладача на нормативному рівні, тобто добре знатися на змісті як андрагогічної діяльності, так і професійної. Позиція *майстра* завжди є андрагогічною, тому що андрагог-майстер – це людина, котра досягла у своїй діяльності висоти досконалості, а також має незаперечний авторитет.

Потенційні ролі андрагога виокремлює А. Капітанська [4]:

- викладач педагогічних і андрагогічних дисциплін;
- викладач вузькоспеціалізованого профілю (наприклад, з етики, психології, економіки), що володіє андрагогічними знаннями та вміннями;
- фахівець-дослідник у галузі освіти дорослих;
- соціальний працівник, працівник апарату управління тощо (в установах, організаціях, на підприємствах виробничої і соціальної сфери).

Підсумовуючи, зазначимо, що професія андрагога багаторольова й мультифункціональна. Андрагог організовує та координує процес навчання, сприяючи створенню атмосфери співпраці, за потреби радить і знаходить експертів з певної проблематики. Отже, особливість діяльності андрагога полягає в тому, що він супроводжує дорослого в процесі його навчання, освіти, самоосвіти та саморозвитку.

Список використаних джерел

1. *Банім О. В.* Функції і ролі андрагога в умовах формальної та неформальної освіти. 2020. URL: https://lib.iitta.gov.ua/720522/1/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf.

2. *Лук'янова Л. Б.* Андрагог – соціальний посередник в інформаційно-освітніх процесах дорослої людини. *Професійне становлення особистості*. 2013. № 2. С. 20–26.

3. *Кузина Н. Н.* Новые профессиональные роли в деятельности преподавателя системы ППО. *Андрагогическая компетентность преподавателя системы постдипломного педагогического образования* : монографія / под ред. С. Г. Вершловского, А. Н. Шевелева. СПб., 2012. Ч. 2.

4. *Капитанская А. К.* Андрагог – это не просто! URL: http://vio.uchim.info/Vio_32/cd_site/articles/art_2_5.htm.